

عنوان:

بررسی وضعیت موجود و تعیین راهبردهای ترویج کشاورزی در برنامه پنجم توسعه

نویسنده گان:

اسماعیل نصر اصفهانی

زهرا ترکاشوند

چکیده برنامه ریزی فرآیندی است طی آن مدیریت یک سازمان، اهداف سازمان را برای زمان مورد نظر تعیین و راهبردها و چارچوب های تصمیم گیری برای نیل به اهداف تعیین شده را با توجه به محدودیت های موجود و قابل پیش بینی در طی برنامه، مشخص می کند. رشد و توسعه کشاورزی از ویژگی های بارز یک اقتصاد توسعه یافته تلقی می گردد. ترویج کشاورزی به منظور افزایش توانائی های بهره برداران نقش مهمی در توسعه کشاورزی ایفا می نماید. فعالیتهای ترویجی علاوه بر کمک به رونق کشاورزی و افزایش درآمد کشاورزان، با تسهیل پذیرش فناوری های نوین و بکارگیری منابع انسانی و بهره برداران ذینفع در حوزه کشاورزی، قدرت و توانائی روستائیان را برای استفاده بهینه از نیروها و استعدادهای خویش شکوفا ساخته و منجر به ارتقای رفاه و آسایش آنان می شود.

این پژوهش که بر گرفته از روش ها و مدل های مدیریت می باشد به منظور تهیه و تدوین راهبردهای ترویج کشاورزی در افق برنامه پنجم توسعه انجام گردید که در این ارتباط، با استفاده از مستندات موجود و مطالعات صورت گرفته، آمار و اطلاعات رسمی، از دیدگاه مدیران، صاحب نظران و کارشناسان معاونت ترویج سازمان ترویج، آموزش و تحقیقات کشاورزی و اعضای هیئت علمی و پژوهشگران موسسه پژوهش های برنامه ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه روستائی بهره گرفته شد.

به این منظور بررسی وضع موجود ترویج کشاورزی که به اعتباری اولین گام و مهمترین مرحله در برنامه ریزی و مدیریت انجام و جهت شناسائی عوامل محیطی، عوامل داخلی (نقاط قوت و ضعف) و عوامل بیرونی (فرصت ها و تهدیدها) مورد بررسی و تعیین گردیدند.

نتایج حاصل از این پژوهش نشان می دهد که به منظور دستیابی به اهداف توسعه ای بخش کشاورزی در برنامه پنجم توسعه، ارتقاء دانش، بینش و مهارت بهره برداران و تولید کنندگان بخش؛ ارتقاء و افزایش بهره وری عوامل تولید از ابعاد کمی و کیفی از طریق توانمندسازی فردی و سازمانی بهره برداران و تولید کنندگان؛ گسترش زیرساخت های اطلاعاتی و ارتباطی بخش کشاورزی به منظور ساماندهی نظام اطلاعات و دانش؛ ساماندهی، توسعه، تقویت و کارآمد سازی سازمان های مردم نهاد، تشکل های تولید کنندگان و بهره برداران؛ ساماندهی و بهره برداری از دانش بومی؛ و بستر سازی، ایجاد انگیزه و بکارگیری ساز و کار تشویقی جهت سرمایه گذاری بخش خصوصی در فعالیت های ترویجی، آموزشی و تحقیقاتی بخش کشاورزی از جمله راهبردهای ترویج در برنامه پنجم توسعه کشاورزی می باشند.

کلمات کلیدی: ترویج، عوامل داخلی، نقاط قوت، نقاط ضعف، عوامل خارجی، فرصت، تهدید، راهبرد

مقدمه

سازمانها خواه تجاری، آموزشی، صنعتی یا خدماتی برای پاسخگویی به نیازهای محیطی شکل می‌گیرند. سازمانهای موفق سازمانهایی هستند که نیازهای محیطی را تامین می‌کنند. اما واقعیت این است که بدون طراحی، تدوین و اجرای برنامه مناسب، سازمانها نمی‌توانند به نتایج مورد انتظار دست یابند، در چنین شرایطی شناخت محیطی، انتخاب راهکار و سیاستهای مناسب و موثر برای سازمانها از اهمیت خاصی برخوردار می‌باشد. ترویج نشر و اشاعه است و اصالتاً یک فعالیت آموزشی به منظور انتقال دانش و مهارتهای تکامل یافته و مفید و موثر از منابع بررسی و تحقیق به مجامع روستایی، عشایری و کارگری و توسعه نفوذ آن به جهت افزایش کارایی مولدان در جریان تولیدات می‌باشد.

ترویج مشاورت و تبادل اطلاعات به منظور آگاهی دادن و آگاهی یافتن از مسائل و مشکلات موجود و نوظهور در محیط و تشویق و ترغیب ارباب رجوع برای مشکل یابی و آموزش آنان و نیز کمک به آنان در مشکل گشایی است. در بیانی دیگر ترویج کمک به مردم برای تفکر و پرورش یک روحیه جستجوگرانه در خود به منظور حرکت در مسیر تحول و توسعه است. ترویج یک نظام آموزش غیر رسمی و خارج از قالب های متداول در موسسات آموزش رسمی است.

رشد و توسعه کشاورزی از نمودهای بارز توسعه اقتصادی و اقتدار ملی کشورها محسوب می‌شود که ترویج کشاورزی به عنوان وسیله افزایش توانائی های انسان نقش مهمی در آن ایفا می‌نماید. آموزش و ترویج کشاورزی می‌تواند با رونق بخشیدن به کشاورزی و افزایش درآمد کشاورزان، موازنه نابرابر بین شهرها و روستاها را کاهش داده و با تسهیل پذیرش فن آوری های نوین و بکارگیری روشهای علمی کشاورزی توسط کشاورزان، قدرت و توانائی روستائیان را جهت استفاده بهینه از نیروها و استعدادهای خویش شکوفا ساخته و منجر به ارتقاء رفاه و آسایش آنان گردد. ترویج با انتقال اطلاعات و فن آوریها و نیز ارتقاء آگاهی های و مشارکت عمومی روستائیان نقش اساسی در پایداری کشاورزی ایفاء می‌نماید.

ترویج کشاورزی، توسعه منابع انسانی و انتقال فن آوری ها به خانواده های روستائی را مد نظر قرار می‌دهد که این دو عنصر ستونهای اساسی توسعه کشاورزی را تشکیل می‌دهد. ترویج کشاورزی در ایران طی ۵ دهه فعالیت خود عوامل ایجاد تغییرات و تحولات مثبت در بخش کشاورزی بوده است.

این مقاله در آستانه شروع برنامه پنجم توسعه سعی نموده است با بررسی وضعیت موجود، نسبت به شناخت محیطی ترویج کشاورزی اقدام نموده و راهکارها و راهبردهای مناسب در برنامه ترویج را تعیین نماید.

متدولوژی و روش شناسی

این پژوهش به منظور بررسی وضعیت موجود و تعیین راهبردهای ترویج کشاورزی در برنامه پنجم توسعه از فنون تصمیم‌گیری گروهی استفاده گردید. به منظور تشریح و تبیین مسایل و شناخت هر چه بیشتر آنها، تلاش گردید با استفاده از آمار و اطلاعات رسمی، ضمن شناخت وضع موجود، نسبت به شناسائی و بررسی عوامل موثر اقدام شود. به منظور شناخت محیطی درونی (نقاط قوت و ضعف) و بیرونی (فرصت ها و تهدیدها) از دیدگاه مدیران، صاحب نظران و کارشناسان معاونت ترویج سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی و اعضاء هیئت علمی و پژوهشگران موسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه روستائی بهره گرفته شد و در نهایت با توجه به اهداف کلی و کلان بخش کشاورزی و منابع طبیعی در برنامه پنجم توسعه و با در نظر گرفتن عوامل محیطی داخلی و بیرونی موثر بر ترویج کشاورزی راهبردهای پیشنهادی به منظور حرکت و دستیابی به اهداف بخش کشاورزی و منابع طبیعی در برنامه پنجم تعیین گردید.

تحولات تاریخی سازمانی ترویج

اولین مدرسه کشاورزی در ایران در سال ۱۲۷۹ خورشیدی به نام مدرسه فلاحت مظفری در قریه ی چهار دانگه تاسیس شد. پس از آن در زمان ناصر الدین شاه در کرج آموزش کشاورزی شکل گرفت. بعدها دبستان برزگران با مدیریت هانس شریک آلمانی در کرج تاسیس شد ولی با انتقال دبستان برزگران از کرج به قریه چهار دانگه منحل گردید.

در سال ۱۳۳۵ در اداره ترویج آن زمان، اداره آموزش کشاورزی به وجود آمد. در تیرماه سال ۱۳۵۳ قانون تشکیل «سازمان تحقیقات کشاورزی و منابع طبیعی» وابسته به وزارت کشاورزی و منابع طبیعی با هدف تمرکز و توسعه فعالیتهای کشاورزی و منابع طبیعی و هماهنگی با پیشرفت ها و تحقیقات جهانی به تصویب مجلس شورای ملی وقت رسید. در اردیبهشت ماه سال ۱۳۵۴ قانون تشکیل «سازمان آموزش کشاورزی» وابسته به وزارت کشاورزی و منابع طبیعی به تصویب مجلس شورای ملی وقت رسید.

در بهمن ماه سال ۱۳۷۱ بنا به پیشنهاد سازمان امور اداری و استخدامی کشور در سی و ششمین و سی و هفتمین جلسات شورای عالی اداری تشکیل «سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی» با الحاق سازمان آموزش کشاورزی و انتزاع وظایف مربوط به ترویج کشاورزی از حوزه ستادی وزارت کشاورزی به تصویب رسید.

در تیرماه ۱۳۸۱ بر اساس نود و سومین جلسه مورخ ۱۳۸۱/۴/۱۵ شورای عالی اداری اصلاح ساختار تشکیلاتی وزارت جهاد کشاورزی در رابطه با وظیفه ترویج کشاورزی وزارت جهاد کشاورزی به تصویب رسید و کلیه وظایف و فعالیتهای آموزشی و تحقیقاتی بخش کشاورزی وزارت جهاد کشاورزی در موسسات، شرکتهای دولتی، مراکز و واحدهای سازمانی مستقل از سازمان تحقیقات و آموزش کشاورزی در این سازمان جمع گردید و با این اصلاحیه نام سازمان مذکور از سازمان «تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی» به «سازمان تحقیقات و آموزش کشاورزی» تغییر یافت و «معاونت ترویج و نظامهای بهره برداری» در وزارت جهاد کشاورزی ایجاد گردید. در سال ۱۳۸۶ مجدداً مجموعه ترویج از «معاونت ترویج و نظام بهره برداری» منفک و به «سازمان ترویج، آموزش و تحقیقات کشاورزی» پیوست.

بررسی وضع موجود

ترویج کشاورزی ایران در طی ۵ دهه از فعالیت خود یکی از عوامل ایجاد تحولات مطلوب در بخش کشاورزی بوده است. رسالت خطیر و حیاتی ترویج را می توان با دو نگاه تبیین نمود، اول اینکه ترویج با جهت دهی به فعالیتهای تحقیقاتی و مطالعاتی بخش کشاورزی از طریق انعکاس نارسائی ها و مشکلات مبتلا به جوامع روستایی به مراکز و موسسات پژوهشی با هدف کشف راه حل های مناسب و مقتضی برای رفع تهدید ها و چالش های فراروی یکایک آحاد و کلیت جامعه روستایی درگیر فرایند تولید، نقش دیده بان و پیشرو را بازی می کند. دیگر اینکه با انتقال، اشاعه و تنفیذ یافته ها و دستاوردهای پژوهشهای انجام شده مراکز تحقیقاتی به آحاد جوامع تولیدی با بیان زبان قابل فهم و درک متناسب و همخوان با فرهنگ حاکم بر این جوامع نقش راهنما و هدایت گر را ایفا می نماید.

در بررسی روند گذشته این زیر بخش همانگونه که اشاره گردید ترویج در برنامه سوم توسعه جزء مجموعه «سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی» بود و در اواخر برنامه سوم و ابتدای برنامه چهارم در مجموعه «معاونت ترویج و نظام های بهره برداری» قرار گرفت و در سال ۱۳۸۶ مجدداً به سازمان تات تحت عنوان «سازمان ترویج، آموزش و تحقیقات کشاورزی» پیوست لذا این تغییرات ساختاری قطعاً در نحوه فعالیت و عملکرد این زیر بخش تاثیرات خاصی داشته است.

از مهمترین شاخصهای این زیر بخش می توان به آموزشهای ترویجی و مهارتی غیر رسمی، تهیه و تولید برنامه های رادیویی و تلویزیونی، ایجاد شرکتهای تعاونی تولید، انتشارات مطالب و نشریات آموزشی و کمک آموزشی،

جذب و بکارگیری نیروهای داوطلب مردمی، سربازان و بسیج سازندگی، انجام مطالعات ترویجی و نظامهای بهره‌برداري، پیاده سازی طرحهای الگویی، اشاعه و ترویج یافته های تحقیقاتی کشاورزی، راه اندازی و تجهیز مراکز خدمات جهاد کشاورزی، هفته انتقال یافته ها، روز مزرعه و ایجاد مزارع و باغات نمایی اشاره نمود.

در جدول ۱ وضعیت برخی از شاخص های ترویج طی سالهای ۸۷-۱۳۸۳ ارائه شده است. همانگونه که از اطلاعات جدول مشخص می گردد آموزشهای ترویجی و مهارتی غیر رسمی از ۱۳۱۹ هزار نفر روز در سال ۱۳۸۳ با روند افزایشی به ۱۹۴۷ هزار نفر روز در سال ۱۳۸۵ افزایش و این شاخص در سال ۱۳۸۷ به ۱۳۳۰ هزار نفر روز در سال ۱۳۸۷ رسیده است.

انتشارات مطالب و نشریات آموزشی و کمک آموزشی از ۶۰۷ هزار نسخه در سال ۱۳۸۳ به ۱۰۵۴ هزار نسخه در سال ۱۳۸۷ افزایش یافته است.

وضعیت پیاده سازی طرحهای الگویی، اشاعه و ترویج یافته های تحقیقاتی کشاورزی طی این دوره نشان می دهد که این در سال ۱۳۸۳ تعداد ۱۷۵ مورد طرح پیاده سازی گردیده و این شاخص تا سال ۱۳۸۶ با روند افزایش مواجه بوده است به طوری که در سال ۱۳۸۶ به ۴۱۱۰ مورد افزایش یافته است ولی در سال ۱۳۸۷ به ۲۶۳ طرح کاهش یافته است.

تهیه و تولید برنامه های رادیویی و تلویزیونی از ۱۷۲ هزار دقیقه در سال ۱۳۸۳ با نوساناتی به ۱۹۷ هزار دقیقه در سال ۱۳۸۷ افزایش یافته است.

راه اندازی و تجهیز مراکز ترویج و خدمات جهاد کشاورزی از ۱۶۰ باب در سال ۱۳۸۳ به ۲۲۴ باب در سال ۱۳۸۷ افزایش یافته است.

وضعیت برخی از شاخص های ترویج طی سالهای ۸۷-۱۳۸۳

عنوان	واحد	۱۳۸۳	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷
آموزشهای ترویجی و مهارتی غیر رسمی	نفر روز	۱۳۱۹۰۰۷	۱۷۹۴۱۰	۱۹۴۶۵۱	۱۱۰۴۰۸	۱۳۲۹۵۹
انتشارات مطالب و نشریات آموزشی و کمک آموزشی	نسخه	۶۰۷۰۷۶	۷۵۱۴۹۲	۷۲۸۹۹۴	۳۱۱۰۴۰	۱۰۵۴۲۷
پیاده سازی طرحهای الگویی، اشاعه و ترویج یافته های تحقیقاتی کشاورزی	مورد	۱۷۵	۲۴۷۵	۳۵۳۲	۴۱۱۰	۲۶۳
پیاده سازی طرحهای الگویی، اشاعه و ترویج یافته های تحقیقاتی کشاورزی	هکتار	۲۲۸۴	۱۳۹۶	۱۲۲۹	۶۸۳	۳۸۶۲
تهیه و تولید برنامه های رادیویی و تلویزیونی	دقیقه	۱۷۲۱۶۶	۴۷۴۶۵۱	۲۱۵۵۹۹	۲۴۹۶۳۰	۱۹۷۰۳۲
راه اندازی و تجهیز مراکز ترویج و خدمات جهاد کشاورزی	باب	۱۶۰	۱۱۱	۱۰۳	۱۶۱	۲۲۴

بررسی عوامل داخلی و خارجی موثر بر ترویج کشاورزی

برنامه‌ریزی فرآیند هوشمندانه‌ای است که طی آن مدیریت، اهداف سازمان را برای زمان مشخص تعیین و راهبردهای نیل به اهداف تعیین شده را با توجه به محدودیت‌ها و پتانسیل‌های قابل پیش‌بینی در برنامه، معین

می‌کند. فعالیت‌های یک سازمان همواره تحت تاثیر عوامل بیرونی و عوامل داخلی قرار می‌گیرند لذا شناسایی و بررسی آنها از اهمیت و اولویت‌های خاصی در برنامه ریزی راهبردی برخوردار می باشد.

عوامل داخلی

عوامل داخلی^۱، عواملی هستند که مربوط به درون سازمان بوده و تا حدود زیادی در کنترل مدیریت سازمان می‌باشند. عوامل داخلی موثر بر فعالیتهای یک سازمان بر اساس ماهیت تاثیر آنها به دو دسته شامل نقاط قوت و نقاط ضعف تقسیم می شوند. از بین عوامل داخلی، عواملی نقاط قوت^۲ تلقی می‌شوند که در راستای دستیابی به چشم انداز و اجرای ماموریت سازمانی باشد. قوت ها شامل مهارت‌ها و توانایی‌هایی است که سیستم را قادر می‌سازد خطمشی‌هایش را به درستی و به خوبی طراحی و اجرا کند. در مقابل، عواملی ضعف^۳ تلقی می‌شوند که شرایط نامناسبی ایجاد نموده و برای دستیابی به اهداف و چشم انداز مشکل ایجاد می‌کنند، به عنوان مثال کهنگی و فرسودگی سیستم‌ها، فقدان منابع مالی، ضعف در عرضه نهاده‌ها و غیره از آن جمله هستند. نقاط ضعف، مواردی هستند که به خاطر عدم برخورداری از آنها سیستم نمی‌تواند خطمشی‌هایی را انتخاب و اجرا کند تا از ماموریت سازمان حمایت کند و به هدف نایل گردد. با توجه موارد اشاره شده مهمترین نقاط قوت و ضعف ترویج کشاورزی به شرح زیر می باشند:

نقاط قوت

- وجود شبکه گسترده ترویج در حوزه های روستایی و کشاورزی و برخورداری از امکانات و تجهیزات فنی آموزشی و ترویجی
- وجود تجربه کافی در ایجاد و حمایت از شبکه های ترویج غیر دولتی و تشکل های صنفی
- وجود زیر ساختهای لازم برای تحقق شبکه آموزش و ترویج مجازی
- وجود دانش آموختگان بخش کشاورزی برای توسعه فعالیتهای تخصصی ترویج
- امکان بهره برداری از IT و ICT در فعالیتهای ترویجی
- وجود ظرفیت لازم برای به منظور هماهنگی بخش های دولتی و غیر دولتی در ترویج و آموزش و تحقیق

نقاط ضعف

- پائین بودن سطح آگاهی و دانش فنی بهره برداران و تولیدکنندگان بخش کشاورزی
- پایین بودن سطح فناوری در بخش کشاورزی و صنایع وابسته
- ساختار و ترکیب نامناسب نیروی انسانی بخش کشاورزی
- ضعف و کمبود نیروی انسانی متخصص در سطح صنفی و ستادی
- عدم پوشش کامل و سازمان نیافتگی بهره برداران و تولید کنندگان بخش
- پیوند ضعیف و نامناسب بین تحقیق، ترویج و اجرا

1- Internal Factors

2- Strength

3- Weakness

- فقدان شبکه مناسب نیاز سنجی و اطلاع رسانی

عوامل خارجی

عوامل خارجی^۴، عواملی هستند که مربوط به بیرون سازمان بوده و سازمان بر آنها کنترل ندارد. از بین عوامل بیرونی، عواملی فرصت^۵ تلقی می‌شوند که در راستای دستیابی به چشم انداز و اجرای مأموریت برای ارتقاء تولید محصول و ساماندهی مطلوب آن فرصت مناسب ایجاد نمایند. در واقع منظور از فرصت مواردی هستند که مدیران را قادر می‌سازد تا خط‌مشی‌های و سیاست‌ها را به درستی و به خوبی طراحی و اجرا کنند. در مقابل، عواملی بیرونی نیز هستند که تهدید^۶ تلقی می‌شوند و برای دستیابی به چشم انداز و اهداف مشکل ایجاد می‌کنند.

فرصت‌ها

- وجود ظرفیت‌های قابل توجه دانش بومی و توان تلفیق آن با دانش نوین
- نگاه ویژه حاکمیت نظام به امر پژوهش و دانایی محوری
- وجود ظرفیت‌های خالی به منظور تولید و عرضه دانش فنی
- وجود تعداد بالای فارغ التحصیلان رشته‌های بخش کشاورزی
- وجود امکانات و منابع مناسب ملی، منطقه‌ای و محلی به منظور گسترش ترویج، آموزش و تحقیق
- وجود سازمان‌ها و مجامع تخصصی ملی و بین‌المللی و امکان استفاده از جدیدترین دستاوردها و فناوریهای نوین
- وجود تشکل‌ها و فرصت‌های قانونی و حقوقی جهت سازماندهی تولیدکنندگان و بهره‌برداران بخش کشاورزی
- وجود الزامات قانونی جهت ایجاد ظرفیت لازم به منظور فعال سازی نظام‌های ترویج غیر دولتی

تهدیدها

- پایین بودن به کارگیری فناوری ناشی از ساختار سنتی بخش کشاورزی
- پایین بودن سهم اعتبارات ترویج، آموزش و تحقیق در کشور
- عدم لحاظ نمودن فعالیت‌های ترویج، آموزش و تحقیق در اعتبارات تملک و دارایی‌های سرمایه‌ای
- ضعف قوانین برای حمایت از مالکیت معنوی یافته‌های تحقیقاتی
- ناکافی بودن حمایت‌های فرهنگی و اجتماعی از جایگاه بخش کشاورزی
- عدم تمایل، انگیزه و سازوکار تشویقی جهت سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در فعالیت‌های ترویجی،

4 - External Factors

5 - Opportunities

6 - Threats

آموزشی و تحقیقاتی

- فقدان پوشش کامل و سازمان یافته بهره برداران و تولید کنندگان بخش کشاورزی
- عدم توجه کافی رسانه های گروهی به امر ترویج در بخش کشاورزی

اهداف کلی و کلان بخش کشاورزی و منابع طبیعی در برنامه پنجم توسعه:

با عنایت به اهداف توسعه بخش کشاورزی و تکالیف تعیین شده برای این بخش، که برگرفته از سند چشم انداز و سیاست ها کلی برنامه پنجم توسعه می باشد، محورهای توسعه بخش کشاورزی و منابع طبیعی در برنامه پنجم شامل موارد زیر در نظر گرفته شده است:

- ارتقاء بهره‌وری منابع، عوامل و فعالیت‌ها در بخش کشاورزی
- ارتقاء شاخص ضریب امنیت غذایی در محصولات اساسی و افزایش تولید و فرآوری محصولات کشاورزی
- حفظ، احیاء، توسعه و بهره‌برداری پایدار از منابع طبیعی و منابع پایه
- توسعه بازار و صادرات محصولات و فرآورده‌های کشاورزی
- ارتقاء سطح امنیت سرمایه‌گذاری و تولید در بخش کشاورزی و بهبود سطح درآمد و زندگی کشاورزان، روستائیان و عشایر

راهبردهای پیشنهادی

با توجه به اهداف کلی و کلان بخش کشاورزی و منابع طبیعی در برنامه پنجم توسعه و با در نظر گرفتن عوامل محیطی داخلی و بیرونی موثر بر ترویج کشاورزی راهبردهای پیشنهادی به منظور حرکت و دستیابی به اهداف کلی و کلان بخش کشاورزی و منابع طبیعی در برنامه پنجم به شرح زیر می باشد:

- ارتقاء دانش، بینش و مهارت بهره‌برداران و تولید کنندگان بخش کشاورزی
- ارتقا منابع انسانی توسعه یافته و کارآمد در بخش کشاورزی در جهت افزایش درآمد کشاورزان روستائیان و عشایر
- ارتقاء سطح فناوری در بخش کشاورزی و صنایع وابسته
- گسترش زیرساخت‌های اطلاعاتی و ارتباطی بخش کشاورزی به منظور ساماندهی نظام اطلاعات و دانش
- توسعه تحقیقات، آموزش و ترویج کاربردی، تقاضا محور و مشتری مدار در بخش کشاورزی
- بستر سازی، ایجاد انگیزه و بکارگیری ساز و کار تشویقی جهت سرمایه گذاری بخش خصوصی در فعالیت های ترویجی، آموزشی و تحقیقاتی
- ارتقاء و افزایش بهره‌وری عوامل تولید از ابعاد کمی و کیفی از طریق توانمندسازی فردی و سازمانی بهره‌برداران و تولید کنندگان
- سازماندهی، توسعه، تقویت و کارآمد سازی سازمان‌های مردم نهاد، تشکل های تولید کنندگان و بهره

جمع‌بندی و نتیجه گیری

بخش کشاورزی و منابع طبیعی رسالت های متعددی بر عهده دارد که مسئولیت بسیار اساسی تامین امنیت غذایی کشور با تکیه بر تولید از منابع داخلی و تاکید بر خودکفایی در تولید محصولات اساسی کشاورزی از مهمترین آن می باشد. علاوه بر آن ارتقاء سطح درآمد و زندگی روستائیان و کشاورزان از دیگر مسئولیت‌های این بخش کشاورزی و منابع طبیعی می باشد. از آنجا که نیروی انسانی همواره مهمترین جزء سازمانی محسوب می گردد، ارتقاء سطح آگاهی، دانش، بینش بهره برداران در راستای دستیابی به اهداف ترسیم شده برای بخش کشاورزی نقش غیر قابل انکاری در این زمینه دارد. در این ارتباط و به منظور دستیابی به اهداف توسعه ای بخش کشاورزی در برنامه پنجم توسعه، ارتقاء دانش، بینش و مهارت بهره برداران و تولید کنندگان بخش؛ ارتقاء و افزایش بهره‌وری عوامل تولید از ابعاد کمی و کیفی از طریق توانمندسازی فردی و سازمانی بهره‌برداران و تولیدکنندگان؛ گسترش زیرساخت‌های اطلاعاتی و ارتباطی بخش کشاورزی به منظور ساماندهی نظام اطلاعات و دانش؛ ساماندهی، توسعه، تقویت و کارآمد سازی سازمان‌های مردم نهاد، تشکل های تولید کنندگان و بهره برداران؛ ساماندهی و بهره برداری از دانش بومی؛ و بستر سازی، ایجاد انگیزه و بکارگیری ساز و کار تشویقی جهت سرمایه گذاری بخش خصوصی در فعالیت های ترویجی، آموزشی و تحقیقاتی بخش کشاورزی به عنوان راهبردهای ترویج در برنامه پنجم توسعه کشاورزی تلقی می گردند.

فهرست منابع

۱. اعرابی، محمد و هوشنگ نظامی وند چگینی، ۱۳۸۶، برنامه ریزی استراتژیک بخش زراعت (مبانی علمی برنامه ریزی استراتژیک - روش شناسی مطالعه)، وزارت جهاد کشاورزی، موسسه پژوهش‌های برنامه ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه روستائی.
۲. وزارت جهاد کشاورزی، معاونت امور برنامه ریزی، اقتصادی و بین المللی، ۱۳۸۸، بسته کشاورزی و منابع طبیعی، ۱۰۹ ص.
۳. وزارت جهاد کشاورزی، معاونت ترویج و نظام بهره برداری، ۱۳۸۳، سند ترویج و نظام بهره برداری در برنامه چهارم توسعه، ۱۲۰ ص.
۴. وزارت جهاد کشاورزی، سازمان ترویج، آموزش و تحقیقات کشاورزی، ۱۳۸۷، بررسی وضع موجود و ترسیم اهداف و چشم انداز برنامه پنجم تشکل های بخش کشاورزی، ۱۱۹ ص.

Examination of the status quo and determination of agricultural extension strategies in the 5th Development Plan

E. Nasr Esfahani, and Z. Torkashvand

Abstract

Planning is a key process in which an organization's manager focuses on developing institutional objectives and strategies within a defined time schedule while considering all predictable limitations throughout the implementation phases of the plan. Agricultural growth and development is the authentic symptom of a developed economy. Extension services, as impetus for users' empowerment, would play a key role in agricultural development process. This mechanism shall promote their welfare index through facilitation of technology adoption, rural manpower employment in agribusinesses, and unleashing rural capacities for optimal exploitation of their potentials. This survey enjoys literature review, formal information and statistics, managers' and experts' attitudes of extension in the Agricultural Research, Education and Extension Organization, and the Agricultural Planning and Economic Research Institution. To this end, examination of the status quo of agricultural extension was accounted for the key step in planning and management process, followed by identification of external and internal factors (SWOT). Findings reveal that access to developmental objectives foreseen by the 5th Plan, needs to up-scaling know-how, productivity index through users / CBOs empowerment, expansion of information and communication infrastructures, indigenous knowledge promotion, and private sector participation and investment in extension activities.

Keywords : Extension, Internal factors, SWOT, Opportunities, Threat, Strategy